

HABIL. DR. ALDONA PRAŠMANTAITĖ

Lietuvos istorijos institutas

ŽEMAIČIŲ VYSKUPIJOS VYRŲ VIENUOLYNŲ 1832 m. LIKVIDAVIMO AKCIJA: MOTYVAI IR TIKSLAI

Rusijos valdžios iniciatyva 1832 m. įvykdyto Romos katalikų vienuolynų likvidavimo padarinys tas, kad vienuolynų tinklas Žemaičių vyskupijoje sumažėjo kone perpus. Lyginant su visoje Rusijos imperijoje likviduotų skaičiumi, Žemaičių vyskupijoje panaikintų vienuolynų procentas buvo mažesnis (visos imperijos teritorijoje šis skaičius siekė per 60%). Tačiau uždaryti 6 (iš 13 veikusių) vyrų vienuolynai – karmelitų (Raseiniuose, Kėdainiuose, Linkuvoje), pijorų, pranciškonų konventualų ir benediktinų – gerokai destabilizavo vyskupijos vienuolynų tinklą. Turint omenyje, jog dalis vienuolynų turėjo parapijas, prie visų buvo špitolės ir vie nokio ar kitokio lygmens pradžios mokyklos, jų likvidavimas turėjo neigiamą įtaką ne tik religiniam, bet ir to meto kultūriniam vyskupijos gyvenimui. Vyskupijoje liko tik bernardinų, dominikonų ir karmelitų vienuolynai. Vienuolynų likvidavimo analizė Žemaičių vyskupijoje leidžia patikslinti prielaidą, jog ši akcija sietina vien su posukiliminėmis represijomis. 1830–1831 m. sukilimo veiksnys tiesioginės įtakos Žemaičių vienuolynų 1832 m. uždarymui neturėjo – likvidavimo akcija apskritai aplenkė vyskupijos bernardinų ir dominikonų vienuolijas, nors jų vienuolių dalyvavimas sukilime buvo įrodytas. Žemaičių vyskupijos vienuolynų likvidavimas vyko kartu su visoje Rusijos imperijos teritorijoje 1832 m. vykdyta vienuolynų naikavimo akcija ir gali būti vertinamas kaip svarus argumentas teiginiui, kad sukilimas nebuvo tiesioginė vienuolynų uždarymo priežastis, pagrįsti. Tai buvo Rusijos imperijos vykdytos vienuolynų naikavimo politikos etapas, pradėtas rengti ir vykdyti dar iki prasidedant 1830–1831 m. sukilimui.

1832 m. liepos 19 d. caras pasirašė įsaką „Dėl kai kurių Romos katalikų vienuolynų uždarymo“¹. Juo remiantis Rusijos imperijoje buvo uždaryta daugiau negu pusė Romos katalikų vyrų vienuolynų². Peršasi prielaida, jog 1832 m. vienuolynų uždarymas sietinas vien su valdžios represijomis po sukilimo numalšinimo; ši tendencija iki šių dienų istoriografijoje yra vyraujanti.

---

¹ 1832 liepos 19, Nr. 5506, *Полное собрание законов Российской империи (PSZ)*, 2-as rink., t. 8, Sankt Peterburgas, 1833, p. 507–510.

² Istoriografijoje pateikiami nevienodi duomenys (nuo 194 iki 196). Įvairuoja ir bendras vyrų vienuolynų skaičius (nuo 322 iki 325).

janti³. Nuomonė, kad sukilimas anaipol nebuvo tiesioginė vienuolynų uždarymo priežastis⁴, šalininkų turi žymiai mažiau. Lietuvių istoriografijoje, įskaitant ir naujausius darbus, skirtus šio laikotarpio įvairių Lietuvos vienuolynų istorijai⁵, 1832 m. vienuolynų uždarymas neabejotinai priskiriamas prie posukiliminių Rusijos valdžios vykdytų represijų. Prie pastarosios nuomonės įsitvirtinimo tikriausiai prisidėjo ir ta aplinkybė, kad caro įsako vykdymas laiko atžvilgiu sutapo su represijomis prieš sukilėlius.

Žemaičių vyskupijos vyrų vienuolynų uždarymo 1832 m. akcijos motyvų bei tikslų analizė turėtų padėti atsakyti į klausimą, ar būta tiesioginio ryšio tarp vienuolynų uždarymo ir vienuolių nuostatos sukilimo atžvilgiu. Vyskupijos dvasininkijos dalyvavimas 1830–1831 m. sukilime nekvestionuojamas. Juolab kad tuometinis vyskupas Juozapas Arnulfas Giedraitis buvo tarp sukilimui pritarusių ir jį rėmusių žmonių. Tačiau dėl Rusijos imperijos valdžios siekių manipuliuoti vyskupijos hierarchais Žemaičių vyskupo koadjutorius Simonas Mykolas Giedraitis atsidūrė sukilimo priešininkų stovykloje. Ar radikaliai priešinga vyskupijos hierarchų laikysena nesuskaldė į analogiškas stovyklas vienuolių dvasininkijos? Kokį vaidmenį vienuolių palankumas ar priešiškas sukilimui atliko šioje vienuolynų uždarymo akcijoje? Pagaliau, kaip ta akcija vyko?

Vienuolynų likvidavimo 1832 m. Rusijos imperijoje problematikai skirti P.P.Gacho tyrinėjimai (pirmieji tekstai pasirodė kone prieš tris dešimtmečius) Lietuvos vyskupijas pamini gana fragmentiškai. Žemaičių vyskupijos katalikų vienuolynų 1832 m. uždarymo fenomenas iki šiol specialiai nėra analizuotas. Tad peršasi prielaida, kad iki šiol istoriografijoje vyraujantis vienareikšmiškas vertinimas Lietuvos (tiek Vilniaus, tiek Žemaičių vyskupijų) vienuolių atveju gali būti išsamesnių tyrimų stokos padarinys.

1830–1831 m. sukilimo išvakarėse Žemaičių vyskupijoje veikė 13 katalikų vyrų vienuolynų, kurie priklausė 6 vienuolijoms: benediktinų, mažesniųjų brolių observantų, t.y. pranciškonų observantų, kurie tiek Lietuvoje, tiek Lenkijoje, Jugoslavijoje bei Vengrijoje yra žinomi bernardinų vardu, dominikonų, karmelitų, pijorų ir mažesniųjų brolių, arba pranciškonų, kon-

³ E.Jabłońska-Deptuła, *Zakony i zgromadzenia zakonne w Polsce w XIX i XX w., Znak, r. 17, 1965, p. 1653–1688*; Ks. J.Mandziuk, *Zakony (archi)diecezji wileńskiej, Studia Teologiczne, Białystok–Drohiczyn–Łomża, Nr. 5–6 (1987–1988), p. 161–200.*

⁴ P.P.Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773–1914*, Lublin, 1984; J.Skarbek, *Wkład materialny duchowieństwa rzymskokatolickiego w postaniu listopadowym 1830–1831 roku, Roczniki Humanistyczne, t. 28, z. 2, 1980, p. 105–127.*

⁵ D.Vasiliūnienė, *Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolynas ir didžiavalstybinė Rusijos politika XIX a. Lietuvos menas permainingais laikais, Kultūrologija, t. 9, Vilnius, 2002, p. 149–172.*

ventualų. Gausiausiai to meto Žemaitijoje atstovauta bernardinų ir karmelitų vienuolijoms, turėjusioms po 4 vienuolynus. Bernardinų vienuolynai veikė Tytuvėnuose, Dotnuvoje, Telšiuose, Kretingoje; karmelitų – Linkuvoje, Kėdainiuose, Kolainiuose, Raseiniuose. Du vienuolynus turėjo dominikonai (Žemaičių Kalvarijoje ir Raseiniuose), po vieną – benediktinai (Pašaltuonyje), pranciškonai konventualai (Žaiginyje) ir pijorai (Raseiniuose). Ta aplinkybė, jog vyravo ne kontempliatyviųjų, o vadinamųjų aktyviųjų ordinų vienuolynai, regulos įpareigoti palaikyti ryšius su pasaulietine aplinka, leidžia manyti, jog būtent tai galėjo turėti įtakos aktyvesnei šių vienuolynų vienuolių pozicijai sukilimo atžvilgiu. Neabejotinai teigti, jog pastoracinė veikla buvo akstinas dalyvauti sukilime (7 iš vyskupijoje veikusių vienuolynų – Raseinių ir Žemaičių Kalvarijos dominikonai, Dotnuvos, Kretingos ir Tytuvėnų bernardinai, Kėdainių ir Linkuvos karmelitai – turėjo parapijas), nėra pagrindo, tačiau atmesti jos svarbos, matyt, irgi nederėtų.

Vilniaus generalgubernatorius kunigaikštis Nikolajus Dolgorukovas, šias pareigas pradėjęs eiti 1831 m. rugsėjo mėnesį, 1832 m. pradžioje Kitatikių dvasinių reikalų departamento valdytojui, būsimajam vidaus reikalų ministrui Dmitrijui Bludovui pateikė duomenis, gautus tikriausiai iš Rusijos valdžios paskirtojo Žemaitijos apskričių viršininko generolo majoro Šyrmano, apie sukilimą rėmusius ar jame dalyvavusius vyskupijos dvasininkus – tiek diecezinius, tiek vienuolius⁶. Iš 89 į sąrašą įtrauktų dvasininkų (tarp jų ir vysk. Giedraitis) – 4 vienuoliai, kas sudaro tiksliai 5% visų sukilime dalyvavusių vyskupijos dvasininkų. Tad akivaizdu, jog Žemaitijos vienuolynų vienuolių dalyvavimas sukilime toli gražu nebuvo gausus. Trys iš keturių dėl dalyvavimo sukilime kaltinamų vienuolių priklausė bernardinų vienuolijai, vienas – dominikonų. Tiksliai vienam iš jų – Tytuvėnų bernardinų vienuolyno viršininkui Danieliui Jogėlai buvo pareikšti konkretūs kaltinimai. Šis bernardinų vienuolis kaltintas laikęs vienuolyne sukilėlių pinigus ir vėliau juos jiems perdavęs. Kretingos bernardinų vienuolyno viršininkas, buvęs provincijolas Skačkauskas (Skaczkowski), Telšių bernardinų vienuolyno viršininkas Vencenavičius, taip pat Raseinių ir Žemaičių Kalvarijos dominikonų viršininkas Jonas Žukas irgi kaltinti prisidėję prie sukilimo⁷. Iš vėlesnės Bludovo korespondencijos su Dolgorukovu paaiškėja, jog Žemaitijos dominikonų vienuolynų viršininkas Žukas priklausė Telšių apskrities sukilėlių val-

⁶ 1832 m. vasario 19 d. raštas [juodraštinis variantas] Dmitrijui Bludovui, *Lietuvos valstybės istorijos archyvas (LVIA)*, f. 378, BS, 1831 m., b. 2507, l. 93–97.

⁷ Žemaičių vyskupijos dvasininkų ir vienuolių, dalyvavusių sukilime arba jį rėmusių, sąrašas, ten pat.

dybai. Be to, Raseinių dominikonų vienuolyne prieglobstį rado Gelgaudo vadovaujama sukilėlių būryje buvęs dominikonas Laurynas Jasinskis iš Ašmenos dominikonų vienuolyno. Tardymo komisijos⁸ sprendimu šis vienuolis turėjo atlikti bausmę Antalieptės karmelitų vienuolyne, tačiau apie tai sužinojęs slapta dingo iš Raseinių⁹. Žemaičių Kalvarijos dominikonai įtarti, kad vienuolyne slėpė sukilėlių ginklų sandėlį. Telšių bernardinai kaltinti kaip ypač uoliai skelbę „maištingus“ atsišaukimus. Žemaitiją pasiekus žinioms apie Varšuvoje prasidėjusį sukilimą, Žemaitijos bajorai prisijungimo prie sukilimo aktą pasirašė ne kur kitur, o Tytuvėnų bernardinų vienuolyne. Tad peršasi prielaida, jog tiek Telšių ir Tytuvėnų bernardinų, tiek Raseinių ir Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolynai turėjo atsidurti 1832 m. likviduotų Žemaitijos vienuolynų sąrašo pradžioje. Tačiau nė vienas iš šių vienuolynų į likviduotųjų sąrašą nebuvo įtrauktas. Ši aplinkybė leidžia atmesti teiginį, jog būta tiesioginio ryšio tarp 1832 m. vienuolynų likvidavimo akcijos ir sukilimo, bei kelia ne vieną klausimą. Visų pirma, kas atsitiko, kad šie vienuolynai, kurių vienuoliai vienaip ar kitaip rėmė sukilimą ar net aktyviai jame dalyvavo, represijų išvengė? Antra, kodėl buvo likviduoti vienuolynai, kurių vienuoliai nepakliuvo į Tardymo komisijos akiratį? Pagaliau, kodėl dalį imperijoje veikusių Romos katalikų vienuolynų Rusijos valdžia apskritai ėmė likviduoti?

Tam tikrą vaidmenį, be abejo, čia bus atlikęs ir 1831 m. birželio 4 d. caro įsakas¹⁰, kuriuo suteikiama malonė sukilime dalyvavusiems, tačiau iš sukilėlių būrių pasitraukusiems bei pripažinusiems, jog prievarta buvę įtraukti į „nusikalstamą maištininkų veiklą“ ir dėl to atgailaujantiems. Įsake nėra atskiro vienuoliams skirto punkto, tad jų padėtį turėjo reglamentuoti apskritai visai katalikų dvasininkijai skirtas įsako paragrafas. Juo remiantis, dvasininkams, kuriems tokia malonė suteikta, neturi būti trukdoma likti savo parapijose bei atlikti dvasinius patarnavimus. Turi būti paliktos ir visos jų turėtos pajamos bei turtas. Iš 1832 m. vasario 22 d. Bludovo parengto pranešimo matyti, jog visų į Tardymo komisijos akiratį pakliuvusių ir dalyvavimu sukilime kaltintų Žemaitijos vienuolynų viršininkams po pareikštos atgailos

⁸ Vilniaus gubernijos 1831 m. sukilimo dalyvių tardymo komisija (1831–1834), teisusi sukilimo organizatorius bei dalyvius.

⁹ Tardymo komisijos 1832 m. rugsėjo 17 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui, *LVIA*, f. 378, BS, 1832 m., b. 5, l. 49.

¹⁰ Nr. 4624, 1831 m. birželio 4 d. įsakas „Apie maloningiausią atleidimą iš Lenkijos susigrąžintų gubernijų gyventojams, savanoriškai pareiškusiems atgailą“, *PSZ*, 2-as rink., t. 6, p. 449–450.

pritaikytas 1831 m. birželio mėn. caro įsakas¹¹. Vadinasi, preteksto likviduoti vienuolynus dėl vienuolių dalyvavimo sukilime tarsi ir nebeliko.

Atkreiptinas dėmesys, jog nei apie sukilimą, nei apie bausmes sukilėliams ar sukilimą rėmusiesiems, 1832 m. caro įsake dėl kai kurių Romos katalikų vienuolynų uždarymo nėra nė eilutės. Būtinybė uždaryti kai kuriuos vienuolynus motyvuojama prasta vienuolynų būkle, kurios pagrindinė priežastis – nepakankamas vienuolių skaičius. Be to, apeliuojama į Bažnyčios kanonų teisę, pagal kurią vienuolyne turėtų gyventi 10 ir ne mažiau kaip 8 vienuoliai. Teigiama, jog iš surinktų duomenų apie Romos katalikų vienuolynus Rusijos imperijoje paaiškėjo, jog kai kurie vienuolynai neturi pagal bažnytinius reikalavimus net minimalaus vienuolių skaičiaus. Taigi vienintelė išeitis ištaisyti padėtį ir pagerinti Katalikų Bažnyčios situaciją yra uždaryti per mažai vienuolių turinčius vienuolynus ir jų vienuolius perkelti į kitus to paties ordino vienuolynus. Jei stinga diecezinių dvasininkų, uždarytųjų vienuolynų vienuolius nurodoma skirti eiti parapijų dvasininkų pareigas. Vienuolynų bažnyčios, atsižvelgiant į vietos poreikius, turėjo būti pertvarkomos į parapiines ar filijines. Uždarytųjų vienuolynų turtai turėjo būti perduoti valstybės išdui.

Žinoma, galima prielaida, jog įsake dėl vienuolynų uždarymo sąmoningai vengta kokių nors nuorodų į sukilimą, o apeliavimas į Kanonų teisės pažeidimus yra tik demagoginė skraistė tikrosioms priežastims pridengti. Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog vienuolynų uždarymui pradėta rengtis geroai anksčiau, nei buvo išleistas tai reglamentuojantis įsakas. Visų pirma siekta sukaupti išsamius duomenis apie vienuolynų būklę – tiek dvasinę, tiek materialinę. Žemaičių vyskupijos atveju čia labai patarnavo 1830–1831 m. vykusios vyskupijos vienuolynų vizitacija.

Sprendžiant pagal vizitacijose pateiktus duomenis, bene gyvybingiausi buvo Žemaitijos bernardinų vienuolynai. Iš 1831 m. Kretingos bernardinų vienuolyno vizitacijos matyti, jog šio parapiją turinčio vienuolyno vienuoliai savo parapijiečiams uoliai teikė dvasinius patarnavimus. Antai kiekvieną sekmadienį bei švenčių dienomis pamaldos, prasidėjusios 7 val. ryto, baigdavosi vidurdienį vadinamąja kunigų valanda – viena po kitos nustatyta tvarka aukotos giedotinės šv. Mišios už parapijiečius, jų metu sakyti pamokslai žemaičių kalba. 4-tą valandą po pietų skambinta Mišpams, į kuriuos taip pat susirinkdavo parapijiečiai. Vienuoliai patys išlaikė triklasę parapiinę mokyklą, kuriai dviaukštis pastatas grafo Zubovo lėšomis buvo pastatytas XIX a. pirmojo dešimtmečio pabaigoje. Mokykloje mokytojais dirbo

¹¹ Išrašas iš aukščiausiai patvirtinto pranešimo, *LVI A*, f. 378, PS, 1832 m., b. 5, l. 1–4.

du vienuolyno vienuoliai. Rūpinosi vienuoliai ir špitolėje gyvenusiais parapijos vargšais, nors pati priegauda priklausė Kretingos magistratui. Vizitacijos metu šiame vienuolyne gyveno 10 vienuolių kunigų ir 6 kunigystės šventimų neturintys broliai. Jauniausias bernardinų vienuolis kunigas, pamokslininkas Andrius Urbanavičius ėjo 33-iusius metus. Tiek amžiumi, tiek pareigomis vyriausi buvo vienuolyno viršininkas Skačkauskas, buvęs provincijolas, ir nusipelnęs pamokslininkas kunigas Ambraziejus Pabrėža, turintys po 61 metus. Metais už juos jaunesnis buvo vikaras, nusipelnęs profesorius kunigas Simonas Grosas. Kadangi tarp vienuolių buvo ir keletas 40 metų neturinčių kunigų, tad vizitacijos metais jų amžiaus vidurkis tikrai artėjo prie 50. Vienuolyno brolių amžiaus vidurkis buvo beveik trejetu metų mažesnis. Vizitacijos akte konstatuota, jog vienuoliai ne tik kad sėkmingai atlieka pareigas savo parapijoje, bet neretai padeda ir kaimyninėms¹².

Parapijas turėjusių Dotnuvos ir Tytuvėnų bernardinų vienuolynų bendruomenės, lyginant su Kretingos, buvo kur kas gausesnės. 1831 m. Dotnuvos vienuolyne gyveno 16 kunigystės šventimus turinčių vienuolių, 4 klierikai ir 9 broliai tretininkai. Dotnuvos vienuolių išlaikomoje 4-ių klasių mokykloje 1831 m. mokėsi 70 vaikų. Mokyta pagal Vilniaus universiteto patvirtintą programą. Mokytojus skirdavo vienuolijos viršininkas. Jie buvo išlaikomi vienuolyno lėšomis. Kaip ir Kretingos vienuoliai, Dotnuvos bernardinai uoliai tarnavo parapijiečiams. Vizitatorius pabrėžė ypatingą vienuolių rūpinimąsi sakramentų teikimu ligoniams. Tam buvo specialiai skirtas vienuolis. Jeigu pasitaikydavo, kad vienuoliai vienu metu būdavo kviečiami pas ligonius į skirtingas viena nuo kitos toli esančias vietas, tuomet į pagalbą atskubėdavo ir kiti kunigai. Reikalui esant patarnaudavo ne tik savo, bet ir kaimyninių parapijų parapijiečiams¹³. Tytuvėnų vienuolyno bendruomenėje 1831 m. gyveno 11 kunigystės šventimus turinčių vienuolių, 4 klierikai, 5 broliai tretininkai ir 15 brolių. Tad vienuolyno bendruomenę sudarė 35 vienuoliai ir 4 tarnai. Vienuoliai uoliai rūpinosi parapijiečiais. Vizitacijos metais kaip tik savo lėšomis pastatė špitolę. Išlaikė ir parapijinę mokyklą, kurioje vizitacijos metais katekizmo, skaityti, rašyti bei skaičiuoti vaikus mokė brolis vienuolis Dionizas Romaškevičius¹⁴. Telšių bernardinų bendruomenė buvo mažiausia – 1831 m. šiame vienuolyne gyveno tik 4 vienuoliai. Vienuolynas neturėjo parapijos, tad nebuvo ir špi-

¹² 1831 m. Kretingos bernardinų vienuolyno vizitacijos aktas, *LVA*, 669, ap. 2, b. 248, l. 47–67.

¹³ 1831 m. Dotnuvos bernardinų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 83–91.

¹⁴ 1831 m. Tytuvėnų bernardinų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 92–103.

tolės. Tačiau vienuoliai išlaikė gimnaziją. Mokyta joje pagal Vilniaus universiteto patvirtintą programą¹⁵.

Taigi 4 vienuolynus turintys Žemaitijos bernardinai į XIX a. 4-ąjį dešimtmetį įžengė kaip 84 vienuolių bendruomenė, iš kurių kone pusė – 41, arba beveik 49%, turėjo kunigystės šventimus. Visi vienuolynai laikė vieno ar kito lygmens mokyklą, o 3 iš jų, turintys parapijas, palaikė su aplinkiniais gyventojais ryšius dar ir teikdami dvasinius patarnavimus.

Vienuolynų skaičiumi Žemaitijoje bernardinams prilygo senosios regulos karmelitų vienuolija. Kėdainių karmelitų vienuolyne 1831 m. vizitacijos metu gyveno 3 vienuoliai – vienuolyno viršininkas kunigas Eustachijus Sirvydas, kuratas Augustinas Vaicechavičius (Woycechowicz) ir pamokslininkas Brunas Rimavičius. Vienuolynui priklausanti parapija apėmė dalį Kėdainių miesto ir toliau driekėsi dešiniajame Nevėžio krante. Prie vienuolyno buvo špitolė. Parapinės mokyklos šio vienuolyno parapijoje nebuvo¹⁶. Karmelitų vienuolyne Kolainiuose 1831 m. gyveno 12 vienuolių kunigų ir 1 kunigystės šventimų neturintis brolis. Kolainių vienuoliai neturėjo parapijos, tačiau prie vienuolyno buvo špitolė, kurioje fundatoriaus valia gyveno 4 maldingos moterys (davatkos). Vienuoliai savo lėšomis išlaikė gimnaziją. Gana erdvus pastatas mokyklai vienuolyno lėšomis buvo suręstas 2-ojo dešimtmečio viduryje. Vienuolynas turėjo per 2000 knygų biblioteką¹⁷. Linkuvos karmelitų bendruomenę 1831 m. sudarė 5 vienuoliai kunigai ir 3 klierikai. Vienuolynas turėjo parapiją. Vizitatorius atkreipia dėmesį, jog vienuoliai uoliai ir tvarkingai teikia parapijiečiams dvasinius patarnavimus. Sekmadieniais, pagal su 1803 m. vyskupo nurodymą, mokoma katekizmo tiesų, o iškilmių dienomis liaudžiai sakomi pamokslai. Prie vienuolyno špitolėi buvo pastatytas medinis namas. Parapijos vaikus vienuoliai mokė katekizmo, taip pat skaityti, rašyti ir skaičiuoti. Į mokyklą žiemos mėnesiais susirinkdavo per 20 vaikų¹⁸. Raseinių karmelitų vienuolyne 1831 m. gyveno 3 kunigystės šventimus turintys vienuoliai. Vienuolynas neturėjo parapijos, tačiau vyskupas buvo davęs leidimą klausyti išpažinčių ir teikti kitus dvasinius patarnavimus. Sekmadieniais ir švenčių dienomis vienuolyne aukotos dvejios šv. Mišios. Prie vienuolyno nebuvo špitolės, nelaikė vienuoliai ir mokyklos¹⁹.

¹⁵ 1831 m. Telšių bernardinų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 68–82.

¹⁶ 1831 m. Kėdainių karmelitų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 158–168.

¹⁷ 1831 m. Kolainių karmelitų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 104–127.

¹⁸ 1831 m. Linkuvos karmelitų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 136–155.

¹⁹ 1831 m. Raseinių karmelitų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 128–135.

Taigi, nors vienuolynų skaičiumi vyskupijoje karmelitai prilygo bernardinams, tačiau jų bendruomenė XIX a. 3-iojo dešimtmečio pradžioje buvo triskart mažesnė. Žemaitijos karmelitų bendruomenėje buvo 27 vienuoliai – 23 kunigystės šventimus turintys, 3 klierikai ir 1 brolis. Parapijas turėjo du vienuolynai; be to, buvo dar Raseinių karmelitai, kurie, neturėdami parapijos, naudojosi teise teikti kai kuriuos parapinius patarnavimus.

Dominikonų vienuolija Žemaitijoje turėjo vienuolynus Raseiniuose ir Žemaičių Kalvarijoje. Raseiniuose 1830 m. gyveno 16 kunigystės šventimus turinčių vienuolių ir 1 brolis. Vienuolynas turėjo parapiją ir dominikonai, pasak vizitatoriaus, rūpestingai teikė parapijiečiams dvasinius patarnavimus. Prie vienuolyno buvo špitolė. Kadangi fundacijoje mokyklos išlaikymas nebuvo numatytas, vienuoliai mokė vaikus specialiai skirtose vienuolyno patalpose. Dažniausiai vaikus katekizmo, skaityti, rašyti ir skaičiuoti mokė patys vienuoliai, kartais tam samdytas mokytojas. 1830 m. vienuolyno pradžios mokyklą lankė per 40 vaikų²⁰. Žemaičių Kalvarijos vienuolyno dominikonų bendruomenę 1830 m. sudarė 13 vienuolių – iš jų 11 turinčių kunigystės šventimus ir 2 broliai kvestoriai, kurių pareiga buvo rinkti aukas. Vienuolynas turėjo parapiją. Vienuoliai rūpinosi dviem špitolėmis – viena jų buvo išlaikoma vienuolių, kitai lėšų skyrė 2-ojo dešimtmečio pabaigoje miręs bajoras Jurgis Straupas, užrašęs špitolės reikmėms savo namus. Vienuoliai išlaikė apskrities mokyklą, kurioje patys ir mokė. Mokyta pagal Vilniaus universiteto patvirtintą programą²¹.

Tad du vienuolynus Žemaičių vyskupijoje turėjusią dominikonų bendruomenę XIX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje sudarė 30 vienuolių, iš kurių 27 turėjo kunigystės šventimus. Lyginant su 4 vienuolynus, t. y. dukart tiek, turėjusiais karmelitais, dominikonų bendruomenė buvo šiek tiek gausesnė ir gyvybingesnė – abu vienuolynai turėjo parapijas, išlaikė įvairaus lygmens mokyklas ir rūpinosi parapijos vargšais.

Pijorų vienuolija turėjo vienuolyną Raseiniuose. 1830 m. jame gyveno 6 vienuoliai. Iš jų 3 turėjo kunigystės šventimus, kiti 3 buvo klierikai. Be vienuolyno ir bažnyčios tarnų, vienuoliai tais metais dar laikė du neturtingus bajoraičius. Šių pareiga buvo vienuoliams patarnauti ir už tai jie gaudavo ne tik drabužius bei maitinimą, bet ir mokėsi vienuolių išlaikomoje 4-ių klasių apskrities mokykloje, kurioje 1830 m. buvo 155 mokiniai. Raseinių pijorai neturėjo parapijos, tačiau, kaip ir Raseinių karmelitai, naudojosi vyskupo suteikta teise teikti kai kuriuos dvasinius patarnavimus²².

²⁰ 1830 m. Raseinių dominikonų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, f. 669, ap. 2, b. 242, l. 13–27.

²¹ 1830 m. Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 28–57.

²² 1830 m. Raseinių pijorų vienuolyno vizitacijos aktas, ten pat, l. 1–12.

Pranciškonai konventualai buvo įsikūrę Žaiginyje. 1830 m. vienuolyne gyveno 6 vienuoliai. Iš jų 5 turėjo kunigystės šventimus, 1 buvo brolis tretininkas. Prie vienuolyno buvusioje špitolėje, išlaikomoje vienuolyno ir geradarių lėšomis, gyvenusių vargšų pareiga – kasdien giedoti bažnyčioje Rožinį ir patarnauti. Nors pagal fundacijos aktą vienuolynas nebuvo įpareigotas išlaikyti mokyklą, tačiau vienas iš vienuolių tais metais mokė miestelio vaikus katekizmo, taip pat skaityti bei rašyti. Vienuolynas neturėjo parapijos, tačiau vienuoliai, kiek leidžia regula, talkino Šiluvos parapinei bažnyčiai²³.

Benediktinai buvo įsikūrę Pašaltuonyje. 1831 m. šiame vienuolyne, veikiančiame kaip Senųjų Trakų benediktinų vienuolyno filija, gyveno du kunigystės šventimus turintys vienuoliai. Nors lėšų pagal fundacijos aktą tam nebuvo skirta, tačiau prie vienuolyno esančioje špitolėje gyveno keletas vargšų, kurie patarnavo bažnyčioje. Iki 1831 m. nei parapinės, nei juolab aukštesnio lygmens mokyklos prie vienuolyno nebuvo, tačiau tuometis vienuolyno klebonas Jurgis Leonavičius ketino žiemos mėnesiais laikyti mokytoją, kuris mokytų vaikus skaityti ir rašyti²⁴.

Tad iš viso Žemaičių vyskupijoje veikiančiuose 13 vyrų vienuolynų XIX a. 4-ojo dešimtmečio pradžioje gyveno 155 vienuoliai. Dauguma priklausė bernardinų vienuolijai – 84, arba 54%, iš visos vyskupijos vyrų vienuolių bendruomenės – tiek turinčių kunigo šventimus, tiek eilinių vienuolių brolių. Kone pusėje vienuolynų vienuolių skaičius svyravo nuo 2 (Pašaltuonio benediktinai) iki 8 (Linkuvos karmelitai), taigi pagal 1832 m. įsaką visiškai tiko uždarytinų kategorijai. Tačiau ne tik rengtis uždarymui, bet ir pats uždarymas Žemaičių vyskupijoje pradėtas dar iki tai reglamentavusio įsako išleidimo.

Cituotasis išrašas iš tuometinio vidaus reikalų ministro Bludovo 1832 m. vasario 22 d. rašto imperatoriui, kaip galima spręsti iš turinio, yra atsakymas į įsakymą pateikti savo nuomonę, kokiais būdais reikėtų pradėti Žemaitijoje laipsniškai naikinti vienuolynus, pradedant nuo tų, kurie gali būti uždaryti kaip neatitinkantys Kanonų teisės reikalavimų. Pažymima, jog kiekviename vienuolyne turėtų gyventi 10 ir jokių būdu ne mažiau kaip 8 vienuoliai. Toliau Bludovas rašo, jog, jo turimais duomenimis, tokio reikalavimo neatitinka 6 Žemaitijos vienuolynai, ir jis neatmeta galimybės, kad šis skaičius galėtų padidėti dėl prie sukilimo prisidėjusių vienuolių, kurie pasitraukė iš savo vienuolynų²⁵. Atkreiptinas dėmesys, jog vidaus reikalų mi-

²³ 1831 m. Žaiginio pranciškonų vizitacijos aktas, ten pat, b. 248, l. 169–181.

²⁴ 1831 m. Pašaltuonio benediktinų vizitacijos aktas, ten pat, l. 182–186.

²⁵ Išrašas iš aukščiausiai patvirtinto pranešimo, *LVI A*, f. 378, PS, 1832 m., b. 5, l. 1–4.

nistras pateikia ne tik, jo nuomone, naikintinų Žemaitijos vienuolynų sąrašą, bet ir nurodo, kur reikėtų perkelti vienuolius. Siūloma kaip Kanonų teisės reikalavimų dėl minimalaus vienuolių skaičiaus neatitinkančius naikinti Raseinių, Kėdainių ir Linkuvos karmelitų vienuolynus, o karmelitus iškeldinti į jų Ordino vienuolyną Vilniuje. Uždaryti, pasak Bludovo, turėtų būti Raseinių pijorų, Žaiginio pranciškonų ir Pašaltuonio benediktinų vienuolynai. Vienuolius pijorus siūloma apgyvendinti Vilniaus pijorų vienuolyne, pranciškonus – Vilniaus pranciškonų vienuolyne. Tiesa, dėl pastarųjų apgyvendinimo vietos Bludovas nebuvo visai tikras, nes Vilniaus pranciškonų vienuolynas esąs užimtas karo ligoninės, o kitas artimiausias šios vienuolijos vienuolynas Minske yra labai mažas. Galiausiai Pašaltuonio benediktinų siūloma perkelti į benediktinų vienuolyną Trakų apskrityje²⁶. Bludovo manymu, panaikinus minėtus Žemaitijos vienuolynus, bus galima imtis uždarymo tų, kurių vienuoliai dalyvavo sukilime. Toliau Bludovas praneša, kad iš Dolgorukovo yra gavęs dokumentus, iš kurių matyti, kad Kalvarijos ir Raseinių dominikonų vienuolynų viršininką Joną Žuką sukilėliai buvo išrinkę į Telšių valdybos deputatus. Be to, būtent pas Raseinių dominikonus sukilime dalyvavęs vienuolis Jasinskis ne tik rado prieglobstį, bet ir buvo pakeltas į pamokslininkus. Telšių bernardinų vienuolyne buvusios surengtos iškilmingos sukilėlių pamaldos, vyko jų susirinkimai. Tad faktų, leidžiančių uždaryti vienuolynus, pakanka. 1831 m. birželio 4 d. įsakas, kuriuo, kaip žinoma, buvo suteikta malonė sukilime dalyvavusiems dvasininkams, jeigu jie pareiškė atgailaujantys, Bludovui nebuvo kliūtis uždaryti vienuolynus. Vidaus reikalų ministro manymu, Kalvarijos ir Raseinių dominikonai, kurių viršininkui Žukui suteikta malonė pagal birželio 4 d. įsaką gali būti nesunkiai iškeldinti į Vilniaus Šv. Dvasios vienuolyną, arba kitą šios vienuolijos vienuolyną, esantį Lukiškių priemiestyje. Telšių bernardinus, pareiškusius atgailą, galima perkelti į jų Ordino vienuolynus Vilniuje arba Minske. Su sąlyga, jeigu tos patalpos kariuomenės vado įsakymu nepaverstos lazaretai. Paaiškėjus, kad yra būtent taip, Bludovo manymu, būtų galima parinkti kitas vietas vienuoliams iš likviduojamų Žemaitijos vienuolynų apgyvendinti. Vidaus reikalų ministras siūlė nedelsiant pradėti vienuolynų uždarymo akciją vos tik Dolgorukovas nuvyks į Žemaitiją²⁷.

Tikėtina, kad būtent su Žemaitijos vienuolynų uždarymo akcijos sėkme Bludovas siejo savo parengto bendro imperijos katalikų vienuolynų naikinimo planus. Akivaizdu, jog delsti neketinta. Bludovas aptarė Žemaitijos vie-

---

²⁶ Ten pat.

²⁷ Ten pat.

nuolynų uždarymo detales su Vilniaus generalgubernatoriumi. Jų susitikimo rezultatas – abiejų pasirašytas 1832 m. vasario 24 d. raštas imperatoriui, iš kurio matyti, jog Dolgorukovas pasiūlė konkrečią akcijos pradžios datą – pirmąsias dienas po Velykų švenčių. Sutarta tiek pačią akciją, tiek pasirengimą ją vykdyti laikyti paslapyje. Informuotas turėjo būti tikrai Žemaičių vyskupo koadjutorius Simonas Mykolas Giedraitis, kuris turėjo užtikrinti vyskupijos hierarchų paramą valdžios vykdomai vienuolynų uždarymo akcijai²⁸. Kadangi baimintasi liaudies bruzdėjimų naikinant parapijas turinčius vienuolynus, numatyta vienuolynų bažnyčias paversti parapijėmis. Giedraitis turėjo pasirūpinti, kad nebūtų nutrauktos pamaldos likviduoti numatytų Kalvarijos ir Raseinių dominikonų, Linkuvos ir Kėdainių karmelitų bažnyčiose, – paskirti į jas diecezinis dvasininkus²⁹. Taigi jau 1832 m. vasario pabaigoje, iki įsako dėl vienuolynų uždarymo paskelbimo likus daugiau nei keturiems mėnesiams, Žemaitijos vienuolynų likvidavimas jau buvo detalai suplanuotas. Reikia pabrėžti, kad tuo metu naikinti ketinta tikrai tuos vienuolynus, kuriuos buvo galima apkaltinti Kanonų teisės nepaisymu dėl būtino vienuolių skaičiaus. Ta aplinkybė, kad kai kurie maži vienuolynai turėjo parapijas, pasaulietinės valdžios atstovams neatrodė tokia reikšminga, jog būtų galima daryti tam vienuolynui išimtį.

Akivaizdžiai baimintasi neramumų, kuriuos gali išprovokuoti vienuolynų likvidavimas. Dolgorukovas, pats pasiūlęs konkrečią akcijos pradžios datą, kurią spėta pranešti imperatoriui, geriau apsvarstęs galimus padarinius, pasiūlė vidaus reikalų ministrui likvidavimo pradžią nukelti iki gegužės vidurio. Motyvas – kaip tik tuo metu Vilniuje vyksianti Šv. Jurgio mugė, į kurią tradiciškai suvažiuoja daug įvairių visuomenės sluoksnių atstovų. Tad, generalgubernatoriaus manymu, tikslingiausia būtų Žemaitijos vienuolynus pradėti likviduoti šiai mugei pasibaigus, kai gyventojai bus grįžę į savo gyvenamas vietas³⁰. Iš tikrųjų 1826 m. įsteigta Šv. Jurgio mugė, vykdavusi Vilniuje Katedros aikštėje nuo balandžio 23 d. iki gegužės 15 d., sutraukdavo aibes žmonių. Gausiai dalyvaudavo pirkliai, atvykstantys iš vidurinių Rusijos gubernijų³¹. Tad generalgubernatoriaus nuogaštavimai nebuvo be pagrindo – į Vilniaus vienuolynus masinis Žemaitijos vienuolių

²⁸ 1832 m. vasario 24 d. Bludovo ir Dolgorukovo raštas imperatoriui, ten pat, l. 5–7.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Dolgorukovo 1832 m. balandžio 4 d. laiškas Bludovui. Rašyta Raseiniuose, ten pat, l. 15.

³¹ J. Jurginis, V. Merkys, A. Tautavičius, *Vilniaus miesto istorija*, Vilnius, 1968, p. 211; Antai 1829 m. Šv. Jurgio mugėje dalyvavo Maskvos, Kalugos, Černigovo, Vladimiro, Tulos, Oriolo, Žemutinio Naugardo, taip pat Minsko, Volynės ir Kijevo gubernijų pirkliai, žr. ten pat, p. 213.

perkėlimas nebūtų likęs nepastebėtas. O tuo Rusijos valdžia, baimindamasi galimų neramumų, nebuvo suinteresuota. Imperatoriui neprieštaraujant, planuotas Žemaičių vyskupijos vienuolynų uždarymas kuriam laikui atidėtas. Uždarymo akcija turėjo apimti tikrai mažą skaičių vienuolių turinčius vienuolynus. Kitus, t. y. tuos, kurių vienuoliai įtarti ar apkaltinti dalyvavę sukilime, imperatorius nuomone, bus galima uždaryti sulaukus Tardymo komisijos sprendimo³². Belieka spėlioti, kas atsitiko, kad numatytas Žemaitijos vienuolynų uždarymas nebuvo pradėtas, kaip ketinta, gegužės mėnesio antroje pusėje. Galbūt nuspręsta palaukti, kol katalikų vienuolynų uždarymas Rusijos imperijoje bus įteisintas oficialiu įsaku? Kaip minėta, toks įsakas buvo išleistas liepos 19 d. Priežasčių, žinoma, galėjo būti ir daugiau. Šiaip ar taip, nuo metų pradžios planuota Žemaitijos vienuolynų uždarymo akcija prasidėjo tik 1832 m. rugpjūčio mėnesį, t. y. po mėnesio, kai buvo išleistas atitinkamas įsakas. Šiek tiek pasikeitė ir akcijos vykdymo akcentai – vyskupijos vienuolynų uždarymas sietas visų pirma su šio įsako kontekstu. Neaišku, ar beveik nuo pat pirmųjų vyskupijos vienuolynų uždarymo planų, slapta sudarinėtų pirmajame metų pusmetyje, apie juos žinojęs Simonas Mykolas Giedraitis buvo pranešęs vyskupui Juozapui Arnulfui Giedraičiui. O po liepos 19 d. įsako Romos katalikų dvasinė kolegija dėl vienuolynų uždarymo kreipėsi tiesiai į vyskupą – atsiuntė Vidaus reikalų ministerijos išleistas taisykles. Savaiame suprantama, jog vyskupas Kolegijos nurodymo dėl vienuolynų uždarymo jam valdyti patikėtoje vyskupijoje nekvestionavo, tačiau manė, kad būtina apie tai pranešti Vilniaus generalgubernatoriui³³. Ar vyskupas žinojo, kad Dolgorukovas yra kur kas geriau negu jis pats informuotas apie Žemaičių vyskupijos vienuolynų padėtį ir planus dalį jų uždaryti? Matyt, nereikėtų tokios galimybės atmesti, tačiau, savaiame suprantama, vyskupas žinią apie ketinamus uždaryti vienuolynus pateikia kaip generalgubernatoriui naują informaciją, pranešdamas, jog vyskupijoje naikinami 6 iš 13 vyskupijos vyrų vienuolynų. Į šį sąrašą pakliuvo tikrai prieš keletą mėnesių Bludovo siūlyti uždaryti vienuolynai. Vyskupas užtikrino generalgubernatorių esąs suinteresuotas kuo greičiau įvykdyti imperatoriaus valią. Tam tikslui sudarė jų uždarymo grafiką ir jau paskyrė uždarymo akcijoje kartu su pasaulietiniais valdininkais dalyvausiančius dvasininkijos atstovus. Vyskupo nurodymu, uždarant Linkuvos karmelitų vienuolyną turė-

³² Bludovo 1832 m. gegužės 3 d. raštas Dolgorukovui, ten pat, l. 20–21.

³³ Juozapo Arnulfo Giedraičio 1832 m. rugpjūčio 23 d. raštas Dolgorukovui, *LVI A*, f. 378, BS, 1832 m., b. 2723, l. 86–89.

jo dalyvauti kanauninkas Rupeika; Kėdainių karmelitų ir Žaiginio pranciškonų vienuolynus – Krakių dekanas Merchelevičius; Raseinių karmelitų ir pijorų bei Pašaltuonio benediktinų vienuolynus – Veliuonos dekanas Michnevičius³⁴. Uždarymo akcijoje dalyvauti siunčiami dvasininkai įpareigoti dalyvauti perduodant vienuolyno turtą bei bažnytinius reikmenis pagal vienuolynuose esančius vizitacijų inventorius. Vadovautis nurodyta paskutine, 1830–1831 m. atlikta vizitacija. Jeigu kurie nors bažnytiniai reikmenys nebūtų aprašyti, pasiūstasis dvasininkas kartu su pasaulietiniais valdininkais privalo juos aprašyti. Dokumentus apie naikinamo vienuolyno turtą, taip pat uždarymo metu rastus grynuosius pinigus dvasininkas turi paimti ir vėliau visa tai perduoti vyskupui. Siunčiamieji dvasininkai buvo įpareigoti pasirūpinti, kad vienuolis nuvyktų į jam skirtą vietą. Matome, kad vyskupas siekė sudaryti išpūdį, jog jis norįs ne tik žinoti, bet ir kontroliuoti vienuolynų uždarymą, tad iškilus nenumatytiems atvejams dalyvaujantys dvasininkai turėjo nedelsiant su juo susisiekti ir gauti leidimą imtis tolesnių veiksmų³⁵. Ar tokie nurodymai buvo realūs, kitas dalykas, juolab kad netgi nurodymus uždarymo akcijoje dalyvaujantiems dvasininkams, vyskupo rašto generalgubernatoriui žodžiais, „instrukcijas dvasiniams deputatams“, perduoti turėjo generalgubernatoriaus pasiūsti uždarymo komisijos darbe dalyvaujantys valdininkai...

Žemaičių vyskupui pavyko pasiekti, kad dauguma uždaromų vienuolynų vienuolių liktų vyskupijos vienuolynuose, o ne būtų išsiųsti į savo vienuolijų vienuolynus Vilniuje ar Minske, kaip siūlė Bludovas. Tikėtina, kad vienuolių perkėlimo planas vyskupo kanceliarijoje, kaip ir prieš tai Bludovo, greičiausiai buvo sudarytas be vienuolių žinios. Taip manyti verčia ta aplinkybė, jog dalis vienuolių numatyta perkelti į skirtingų vienuolijų vienuolynus. Ar tai galėjo reikšti konversiją į kitą vienuoliją? Klausimas, į kurį atsakyti bus galima tik atlikus reikiamus tyrimus, bet akivaizdu, kad sąlygos konversijai viename vienuolyne apgyvendinant skirtingų vienuolijų vienuolius buvo sudarytos. Antai dalis Linkuvos karmelitų atsidūrė savo vienuolijos vienuolyne Kolainiuose, o kiti turėjo būti išskirstyti po Tytuvėnų, Kretingos ir Dotnuvos bernardinų vienuolynus; Raseinių pijorai perkelti į Raseinių dominikonų vienuolyną; Žaiginio pranciškonai – į Kretingos ir Telšių bernardinų vienuolynus, taip pat Žemaičių Kalvarijos dominikonų vienuolyną. Bene labiausiai pasisėkė Raseinių ir Kėdainių karmelitams,

---

³⁴ Ten pat.

³⁵ Ten pat.

kuriuos numatyta apgyvendinti Kolainių karmelitų vienuolyne. Pašaltuonio benediktinai turėjo būti perkelti į jų vienuolijos vienuolyną Senuosiuose Trakuose, Vilniaus vyskupijos teritorijoje. Taigi Pašaltuonio vienuolyno, nors ir turėjusio filijos statusą, uždarymas, leidžia patikslinti istoriografijoje pateikiamus duomenis, jog 1832 m. akcija aplenkė Rusijos imperijoje veikusius benediktinų vienuolijos vienuolynus³⁶. Vyskupo duomenimis, iš viso į kitus vienuolynus turėjo būti perkelti 27 uždaromų vienuolynų vienuoliai³⁷.

Žemaičių vyskupijos vienuolynų uždarymo akcija vyko palyginti sparčiai. Komisija uždaromame vienuolyne užtrukdavo ilgiausiai dvi dienas. Neretai neprireikdavo ir tiek. Antai Raseinių karmelitų ir Raseinių pijorų vienuolynai buvo uždaryti per vieną dieną, t. y. komisija sparčiai išsiuntė uždaromų vienuolynų vienuolius į nurodytus kitus vienuolynus ir perėmė vienuolyno turtą³⁸. Uždarymo akcija prasidėjo rugpjūčio 25 d., o buvo baigta rugsėjo 3 d., taigi truko tik savaitę, vietoj skirtų 10 dienų. Uždarymo komisijų generalgubernatoriui siųstuose raportuose ne kartą pabrėžiama, jog vienuoliai perkelti „tyliai ir ramiai“, neprieštaraujant nei patiems vienuoliams, nei nesukeliant vietos gyventojų nepasitenkinimo. Uždarytų vienuolynų turtas perduotas valstybės išdui.

Klausimą dėl uždarytų vienuolynų parapijų Kolegijos nurodymu turėjo spręsti vyskupas – pertvarkyti jas į diecezines parapijas ar filijas. Antai vyskupas nedvejodamas apsisprendė siųsti diecezinį dvasininką į Linkuvą ir nedalyti parapijos. Iš pradžių ketinta skirti dvasininką ir Kėdainių karmelitų parapijai³⁹, tačiau galiausiai ji buvo prijungta prie Josvainių. Diecezinis kunigas skirtas ir panaikinto Žaiginio pranciškonų vienuolyno bažnyčiai. Pati bažnyčia buvo Šiluvos parapijos teritorijoje, tačiau pelkėtoje vietoje įsikūrę vienuoliai aptarnaudavo aplink gyvenančius parapijiečius, kuriuos ne visada laiku galėjo pasiekti Šiluvos parapijos dvasininkai⁴⁰.

1832 m. pirmojoje pusėje kurti planai likviduoti 1830–1831 m. sukilime dalyvavusių Žemaičių vyskupijos vienuolių vienuolynus planais ir liko. Rusijos valdžios sluoksniuose tąkart nugalėjo nuosaikesnės pozicijos sukilimo dalyvių atžvilgiu šalininkai. Vidaus reikalų ministras Bludovas, kuriam iš

³⁶ P.P.Gach, *Kasaty zakonów na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska 1773–1914*, p. 158.

³⁷ Vyskupo Juozapo Arnulfo Giedraičio parašu patvirtintas naikinamų vyskupijos vienuolynų sąrašas, ten pat, l. 88.

³⁸ Komisijos 1832 m. rugpjūčio 26 d. raportas Dolgorukovui, ten pat, l. 116–117.

³⁹ Juozapo Arnulfo Giedraičio 1832 m. spalio 17 d. raštas Dolgorukovui, ten pat, l. 368–369.

⁴⁰ Juozapo Arnulfo Giedraičio 1833 m. vasario 20 d. raštas Dolgorukovui, ten pat, l. 370.

tikrųjų ir priklauso klausimo dėl šių vienuolynų uždarymo kėlimo iniciatyva, vėliau radikaliai pakeitė nuomonę, nors Tardymo komisija tiek Žemaičių Kalvarijos dominikonų, tiek Telšių bernardinų vienuolius pripažino nepakaltinamais (vienus dėl laiku pradėtos atgailos, kitus priskyre 3-iajai sukilėlių grupei ir netraukę baudžiamojon atsakomybėn), vis dėlto manė, jog vienuolynus reikėtų likviduoti. Dėstydamas savo abejones dėl Žemaičių Kalvarijos dominikonų ir Telšių bernardinų vienuolynų uždarymo tikslingumo 1832 m. lapkričio pradžioje rašytame rašte Dolgorukovui, Bludovas atkreipė dėmesį, kad uždarymas gali sukelti neigiamą Žemaitijos, kuri neseniai neteko 6 vienuolynų, gyventojų reakciją. Juolab kad visoje Žemaitijoje, kur beveik visi išpažįsta katalikų tikėjimą, teliko tiktai 7 vienuolynai. Be to, pasak jo, nebūtų lengva rasti kur apgyvendinti panaikintų vienuolynų vienuolius⁴¹. Dolgorukovas užtikrino, kad neramumų uždarius vienuolynus tikrai nekilsią, nes vienuoliai, jo manymu, liaudyje jau nėra taip gerbiami, kaip anksčiau, ir uždarymo akcija būsianti visiškai saugi, tačiau pripažino, kad esant dabartinei situacijai, kai vyriausybė, pasak jo, laikosi nuolaidžiovimo politikos nusikaltusių asmenų atžvilgiu, dar dviejų Žemaitijos vienuolynų uždarymas būtų pernelyg griežta priemonė⁴². Taip Žemaičių Kalvarijos dominikonų ir Raseinių bernardinų vienuolynų likimas buvo išspręstas pastarųjų naudai. Imperatoriaus raštas tuo klausimu Vilniaus generalgubernatoriui galutinai baigė svarstymus dėl šių vienuolynų likimo – imperatorius įsakė Žemaičių Kalvarijos dominikonų ir Telšių bernardinų vienuolynų neuždaryti ne dėl to, kad būtų trūkė įkalčių apie jų vienuolių dalyvavimą sukilime, bet kaip imperatoriaus malonės ženklą, kurios gali tikėtis visi, kurie išperka savo kaltę nuoširdžia atgaila, ypač kai suteikta malonė tarnauja ramybei bei valstybės naudai⁴³. Taip siekta užsitikrinti katalikų dvasininkijos lojalumą. Be abejo, baimintasi ir galinčių kilti neramumų dėl vienuolynų likvidavimo.

Rusijos valdžios iniciatyva 1832 m. įvykdyto katalikų vienuolynų uždarymo padarinys buvo tas, kad vienuolynų tinklas Žemaičių vyskupijoje sumažėjo kone perpus. Lyginant su visoje Rusijos imperijoje likviduotų skaičiumi, Žemaičių vyskupijoje panaikintų vienuolynų procentas buvo mažesnis (visos imperijos teritorijoje šis skaičius siekė per 60%). Tačiau uždaryti

⁴¹ Bludovo 1832 m. lapkričio 1 d. raštas Dolgorukovui, *LVI A*, f. 378, PS, 1832 m., l. 51–52.

⁴² Dolgorukovo 1832 m. lapkričio 12 d. raštas Bludovui, ten pat, l. 53–54.

⁴³ Imperatoriaus 1832 m. sausio 2 d. raštas Vilniaus generalgubernatoriui, *LVI A*, f. 378, BS, 1832 m., b. 2225, l. 8.

6 (iš 13 veikusių) vyrų vienuolynai – karmelitų (Raseiniuose, Kėdainiuose, Linkuvoje), pijorų, pranciškonų konventualų ir benediktinų – gerokai destabilizavo vyskupijos vienuolynų tinklą. Turint omenyje, jog dalis vienuolynų turėjo parapijas, prie visų buvo špitolės ir vienokio ar kitokio lygmens pradžios mokyklos, jų uždarymas turėjo neigiamą įtaką ne tik religiniam, bet ir to meto kultūriniam vyskupijos gyvenimui. Vyskupijoje liko tik bernardinų, dominikonų ir karmelitų vienuolynai. Vienuolynų uždarymo analizė Žemaičių vyskupijoje leidžia patikslinti prielaidą, jog ši akcija sietina vien su posukiliminėmis represijomis. 1830–1831 m. sukilimo veiksnys tiesioginės įtakos Žemaičių vienuolynų 1832 m. uždarymui neturėjo – likvidavimo akcija apskritai aplenkė vyskupijos bernardinų ir dominikonų vienuolijas, nors jų vienuolių dalyvavimas sukilime buvo įrodytas. Žemaičių vyskupijos vienuolynų likvidavimas vyko kartu su visoje Rusijos imperijos teritorijoje 1832 m. vykdyta vienuolynų naikinimo akcija ir gali būti vertinamas kaip svarus argumentas teiginiui, kad sukilimas nebuvo tiesioginė vienuolynų uždarymo priežastis, pagrįsti. Tai buvo Rusijos imperijos vykdytos vienuolynų naikinimo politikos etapas, pradėtas rengti ir vykdyti dar iki prasidedant 1830–1831 m. sukilimui.

Įteikta 2004 m. gruodžio mėn.

THE LIQUIDATION OF MEN'S MONASTERIES IN THE SAMOGITIAN DIOCESE IN 1832: MOTIVES AND GOALS

Aldona Prašmantaitė

Summary

The consequences of the Russian government's initiative carried out in 1832 to liquidate the Roman Catholic monasteries were that the network of monasteries in the Samogitian Diocese decreased by almost a half. Compared to the number of closings in the whole Russian Empire, the percent of monasteries closed in the Samogitian Diocese was smaller (in the whole territory of the empire this figure reached more than 60 percent). However, the closed six (of 13 active) men's monasteries – Carmelite (in Raseiniai, Kėdainiai, Linkuva), Piarist, Franciscan, and Benedictine – destabilized to a great extent the network of monasteries in the diocese. Taking into account that some of the monasteries also had parishes, all of them had old-folks

homes, and a primary school of one or another level, their liquidation had a negative effect not only on the religious but also the cultural life of the diocese at that time. Only the Bernardine, Dominican, and Carmelite monasteries remained in the diocese. An analysis of the liquidation of the monasteries in the Samogitian diocese allows one to correct the claim that this action was tied only with the post-revolutionary repressions. The factor of the uprising of 1830–1831 did not have a direct effect on the closing of the Samogitian monasteries in 1832 – the liquidation action in general did not affect the Bernardine and Dominican monasteries although the participation of these monks in the uprising had been proven. The liquidation of the monasteries of the Samogitian Diocese took place as part of the activities closing monasteries in the whole territory of the Russian Empire in 1832 and can be regarded as a significant argument to substantiate the assertion that the uprising was not the direct reason for the closing of the monasteries. It was a phase of the monastery closing policies carried out in the Russian Empire, which was prepared and begun to be implemented even before the 1830–1831 uprising.